

Чекарева Є. С.

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

КОНЦЕПТ «ВІЙНА» В ДАВНЬОГРЕЦЬКІЙ АФОРИСТИЦІ

Тенденція сучасної лінгвістики до переорієнтації з аналізу мови як автономної системи на вивчення людини як її творця визначає актуальність досліджень на матеріалі різних мов. Всебічне дослідження концептосфери сучасних мов, упорядкування й класифікація концептів, а також розмаїття лінгвістичних шкіл, що застосовують власні методологічні підходи до аналізу концептів, засвідчують наукову значущість лінгвоконцептологічних студій. Необхідність упровадження сучасних антропоцентричних підходів, спрямованих на вивчення концептуальних систем різних рівнів, актуалізується й у сфері класичних мовознавчих досліджень, зокрема щодо давньогрецької мови. Одним із ключових концептів, який становить невід'ємний складник світоглядної картини різних народів, є концепт «війна». Осмислення його змісту в межах кожної національної картини світу потребує комплексного підходу, що передбачає залучення історичного, релігійного та культурного матеріалу. Важливу роль у вирішенні такої проблеми відіграє вивчення системи афоризмів, прислів'їв, приказок, які містять інформацію про осмислення досліджуваного концепту носіями мови в усній народній та письмовій літературній традиції. Метою наукової статті є встановлення специфіки репрезентації концепту «війна» в давньогрецькій афористиці, визначення функцій та мовної стилістики висловів концептуального поля «війна» для глибшого розуміння ролі цього концепту у формуванні грецької етно-культурної ідентичності. У результаті дослідження встановлено, що джерелом походження грецьких афоризмів воєнної тематики є народна усна традиція, яка згодом зазнала фіксації й переробки в літературних формах. Певні вислови мають безпосередньо літературне походження і є предметом авторства грецьких мислителів різних часів. Головними темами й мотивами афоризмів концептуального поля «війна» є честь, доблесть, смерть, виваженість у прийнятті рішення, ідея життя як метафори боротьби. Афоризми концептуального поля «війна» відзначаються лаконічністю викладу, емоційною забарвленістю, характеризуються яскравою мовною стилістикою.

Ключові слова: концепт, концептуальна система, концепт «війна», лексико-семантична система, лексична семантика, афоризм, мовна картина світу, давньогрецька мова.

Постановка проблеми. Війна – одна з ключових тем в давньогрецькій культурі, яка відіграє значну роль у суспільному житті, глибоко закріплюється у народній пам'яті та набуває яскравого вираження в літературі й мистецтві. Переживання гіркого досвіду війни завжди супроводжувало людство протягом всієї історії, тому цілком природним є закріплення в мові результатів осмислення ідеї битви, боротьби, протистояння ворогу. В давньогрецькій мові лексеми з семантикою битви, війни складають велику групу одиниць, при цьому важливим є дослідити контексти їх уживання, акценти, що їх розставляє мовець в актах комунікації. З іншого боку, деякі народні прислів'я або вислови відомих мислителів античності можуть не містити безпосередньо лексеми з семантикою війни, проте чітко вказувати на відповідне концептуальне поле й розкривати важливі принципи ставлення носіїв мови до означеної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження етно-культурних концептів на матеріалі класичних мов з урахуванням взаємозв'язку лінгвальних та екстралінгвальних явищ успішно провадиться протягом останніх десятирічч (Дзюбенко О. [4], Лазер-Паньків О. [5], Левко О. [7; 8], Скрипник Ю. [11], Туренко В. [12; 13], Чернюх-Мацієвська Н. [16], Шовковий В. [17]). Серед праць, присвячених вивченню реалізації в давньогрецькій та латинській мовах ідеї «ворог», «свій – чужий» слід відзначити статті В. Туренка [12; 13] та Н. Рудої [10]. Проблема репрезентації концептів у паремійному просторі представлена в роботах М. Петришин [9] та наших попередніх розвідках [14]. Методологічною основою подібних досліджень є лінгвокогнітивний та лінгвокультурологічний підходи (Голубовська І. [1; 2; 3], Jackendoff R. [19; 20; 21], Rosch E. [23], Wierzbicka A. [25; 26]). Важливим є використання

в роботі коментованих видань давньогрецьких паремій [6; 22; 24]. Загальний аналіз репрезентації концепту «війна» в лексико-семантичній системі давньогрецької мови було представлено нами у попередніх дослідженнях [15]. У межах даної наукової розвідки хотілося б приділити увагу особливостям реалізації цього базового лінгвокультурного концепту в давньогрецькій афористичності.

Постановка завдання. Метою роботи є вивчення репрезентації концепту «війна» в давньогрецьких афоризмах, визначення їх функцій та мовної стилістики для глибшого розуміння ролі цього концепту у формуванні грецької етно-культурної ідентичності.

Виклад основного матеріалу. Як зазначалося нами в попередніх роботах, у давньогрецькій мові «загальне значення «війна» виражається групою іменників: αἰχμή ἢ, δηϊότης ἢ, δόρυ τό, πόλεμος ὁ. Безперечною домінантою тут виступає іменник πόλεμος ὁ, який охоплює концептуальне поле війни як конфлікту, масштабної суперечки з ворогом загалом. Решта лексем зустрічається в окремих авторів, насамперед, у Гомера. Більшої мовної репрезентації набуває ідея битви, бою, суперечки і змагання в широкому сенсі (загалом 35 лексем). Деякі з наведених лексем набувають значення боротьби, битви у певному контексті» [15, с. 18]. У низці давньогрецьких афоризмів концепт «війна» чітко й послідовно втілюється в домінантній лексемі ὁ πόλεμος або ж не набуває прямого вираження в конкретній лексичній одиниці, а змістовно розгортається в загальному контексті вислову.

Більшість давньогрецьких висловів, пов'язаних з війною, походить з літературних текстів, епіграфіки та збірок афоризмів. Дійсно, джерелом афористичності на військову тематику є насамперед письмові літературні зразки. Народні приказки на військову тему погано задокументовані, оскільки могли бути втраченими, викривленими або взагалі не вважалися гідними письмової фіксації. Подібні вислови часто записувалися вже після того, як ставали частиною «офіційної» культури, що, звісно, приховує їх народне коріння. Важливо також відзначити, що військова тема вважалася певною мірою табуованою через свою трагічність і навіть святість, тому побутове її використання уникалося. Так, наприклад, епітафії на честь полеглих воїнів, як-от напис на Стелі Арніадаса, прославляють хоробрість та самопожертву, але мають швидше літературний характер, ніж усний народний, оскільки очевидно наслідують гомерівський епічний стиль викладу:

Σάμα τόδε Ἀρνιάδα· χαροπὸς τόνδ' ὤλεσεν Ἄρες /
βαρνάμενον παρὰ ναυσὶν ἐπ' Ἀράθροιο ροφαῖσι, /
πολλὸν ἀριστεύ{τ}οντα κατὰ στονόρεσ(σ)αν ἀφ'αὐτάν [18] – Це пам'ятний знак Арніада, якого знищив вогненноокий Арес, коли той бився поблизу кораблів на річці Арахтос і значно перевершував усіх у битві, що викликала плач.

У цьому вислові підкреслюється цінність мужності й самопожертви. Текст зберігає народне емоційне сприйняття війни крізь призму епічної поезії, що відбиває культурну ідеалізацію воїнської доблесті.

Серед відомих афоризмів означеної тематики можна звернути особливу увагу на такі.

Μόλων λαβέ – Прийди та забори.

Цей вислів є відповіддю царя спартанців Леоніда на заклик скласти зброю під час битви біля Фермопіл. Наводить ці слова Плутарх у «Апофтегмах спартанців». Вислів є виявом рішучості, відмови від капітуляції, спартанської стійкості, дорожчої за саме життя. Фраза також є типовим прикладом «військової» лаконічності, стислості вираження думки.

Οὐκοῦν ... εἰ ὑπὸ σκιά αὐτοῖς μαχεσόμεθα – Отже, якщо доведеться, будемо воювати в їх тіні [їхніх стріл].

Вислів наводить Геродот як відповідь на зауваження, що через стріли персів неможна бачити сонце: *εἰ ἀποκρυπτόντων τῶν Μήδων τὸν ἥλιον ὑπὸ σκίῃ ἔσοιτο πρὸς αὐτοὺς ἡ μάχη καὶ οὐκ ἐν ἡλίῳ* (Hdt. Hist. VII, 226) – якщо мідійці сховають сонце [своїми стрілами], то битва проти них станеться в тіні, а не на сонці.

Афоризм яскраво демонструє іронічну реакцію воїнів на випробування, здатність їх пристосуватися до обставин й оборонятися далі, що очевидно підкреслює стійкість і міцність духу. Разом із тим вислів показує, що війна – не завжди трагедія, а іноді – виклик, від кого залежить честь.

Πόλεμος πάντων μὲν πατήρ, πάντων δὲ βασιλεύς – Війна – батько всього і цар усього.

Наведений фрагмент із Геракліта (Heracl. Fr. 53) є відбиттям філософської концепції конфлікту як джерела змін, перетворень, творчого й руйнівного принципу. Війна постає не просто подією, а началом, рушійною силою.

Οὐκ ἔστιν ἐν πολέμῳ δῖς ἀμαρτάνειν – Неможна у війні помилитися двічі.

У збірках афоризмів цей вислів (Lys. Fr. 267) наводиться для вираження ідеї, що помилки під час війни неприпустимі, слід діяти обережно, адже помилку важко виправити. Подібна думка часто розгортається у грецькій трагедії, де герой може

скоїти одну єдину помилку, наслідки якої стають важкими і тривалими. Розуміння важливості правильної оцінки дій є цілком суголосним грецькій шані до мудрості й виваженості у прийнятті рішень.

Ἄδακρυς πόλεμος – Війна без сліз.

Омріяна ідея легкої перемоги без зусиль і подолання небезпеки без перешкод у цьому афоризмі різко контрастує з типовими уявленнями про війну як криваву, трагічну подію, яку завжди супроводжують сльози та смерть.

Αἰροῦντες ἡρήμεθα: ἐπὶ τῶν ἐλπίσαντων τινὰς νικᾶν, εἴθ' ὑπ' ἐκείνων ἀλόντων – Хто прагне перемоги іноді сам потрапляє у полон до тих, кого хотів перемогти.

Афоризм містить застереження проти химерної надії на перемогу, яка може обернутися поразкою, а хвалькуватість може дорого обійтися. Подібні міркування часто трапляються в трудах грецьких істориків (Геродота, Фукідіда), які наводили численні приклади переоцінки реальних сил та катастрофи через зухвалість і гордовитість.

Ἀργυραῖς λόγχοις μάχου, καὶ πάντων κρατήσεις – Борисясрібнимисписами, іпануватимешнадусіма.

Роль багатства і ресурсів як форми влади яскраво підкреслюється у наведеному вислові. Ідея перемоги за допомогою багатства і використання грошей як зброї не нова і має давнє коріння.

Ἀρχὴ πολέμων: ἐπὶ τῶν ἀδικεῖν ἐπιχειρούντων – Початок війн – коли починають коїти несправедливість.

Вислів підкреслює моральну причину війни – пригнічення, несправедливість. Подібним чином грецькі філософи, трагічні поети аналізують причини війн, які полягають завжди у протистоянні справедливості / несправедливості, честі / порушення клятви, невинуватої агресії тощо.

Γλυκὸς ἀπείρων πόλεμος – Солодка нескінченна війна.

Афоризм передає контраст між романтичним сприйняттям війни та її реальністю і вживається стосовно тих, хто через відсутність досвіду або ідеалізм романтизує війну й наражається на небезпеку.

Εἰ δὲ πόλεμος μέγα κακόν, τούτου πλείστον μέρος οἱ τύραννοι μετέχουσιν – Якщо війна є велике зло, то тиранів у ній бере участь найбільша кількість.

Вислів з Ксенофонта (Хен. Ніеро 2.7) подає очевидну критику війни як зла, ідеї, що тирані мають зиск від війни, вдаючися до неї через зловживання своєю владою. Афоризм відбиває суспільну рефлексію про соціальну й політичну функцію війни, ідеології, влади.

Ὅσον ἐν πολέμῳ δύνασθαι σίδηρον, τοσοῦτον ἐν πολιτείᾳ ἰσχύειν λόγον – Наскільки у війні є сильним залізо, настільки в управлінні державою важить розум.

У цьому вислові Діоген Лаертський розмірковує про силу порядку, розуму, слова напротивагу грубій силі. Автор акцентує на ідеї про необхідність фізичної, матеріальної сили під час війни і мудрого слова та розуму в мирний час для управління державою, що є цілком суголосним подібним філософським ідеям Сократа, Платона, стоїків.

Ἦ τὰν ἢ ἐπὶ τᾷς – 3 ним [щитом] або на ньому [щиті].

Знаний вислів-напутне слово спартанських жінок відбиває традиції воїнської честі, коли краще померти, ніж ганебно втекти, кинувши щит. У багатьох культурах можна зустріти вислови зі загальним значенням почесної смерті в бою. Згідно з грецьким епосом втрата зброї на полі бою є символом ганьби.

Ὁ βίος πόλεμος καὶ ξένου ἐπιδημία – Життя – війна й буття на чужині.

Афоризм подає метафоричне осмислення життя як війни, випробування, а ідея чужини як незвичного ворожого середовища підсилює глибину конфлікту загальної ідеї. Порівняння життя з постійною боротьбою часто зустрічається в різних релігійних і філософських концепціях і відображає сутність людського життя як випробування, конфлікту з чужим поза рідним і комфортним.

Βίαιος δάσκαλος ὁ πόλεμος – Війна – жорстокий вчитель.

Фраза часто зустрічається в різних формах у грецькій традиції, зокрема у Фукідіда (Thuc. Hist. 3. 82), і відбиває популярне уявлення про війну як суворий, але дієвий спосіб отримання життєвого досвіду та мудрості. Афоризм зустрічається також у пізніх коментарях і може бути результатом народної мудрості, що передавалася в усній традиції.

У протиставленні до концепту «війна» цікавим було б розглянути специфіку вираження в давньогрецькій афористичній концепції «мир». Серед деяких висловів означеного концептуального поля наведемо такі:

Ἐν εἰρήνῃ εὐδαιμονία – У мирі – щастя.

Ἠσυχία τινὴ καὶ εἰρήνῃ τῇ ψυχῇ – Тиша (спокій) і мир для душі.

Ὀμόνοια καὶ εἰρήνῃ τῇ πόλει – Злагода й мир місту.

Εἰρήνῃ τῶν φιλῶν ἀγαθόν ἐστὶν – Мир між друзями – це благо.

Τήρει τὴν εἰρήνην, ἵνα καρπὸν ἀπόλῃ – Бережи мир, щоб отримати плід.

Частіше ідея миру розгортається у висловах грецьких мислителів і набуває літературної форми. Згадуваний вислів про війну як батька у повному варіанті містить протиставлення двох важливих буттєвих концептів людського життя:

πόλεμος πάντων μὲν πατήρ ἐστι, πάντων δὲ βασιλεύς, καὶ τοὺς μὲν θεοὺς ἔδειξε, τοὺς δὲ ἀνθρώπους, τοὺς μὲν δούλους ἐποίησε, τοὺς δὲ ἐλευθέρους (Heracl. Fr. 53) – Війна – батько всіх і цар всіх, і вона одного зробила богом, іншого людиною; одного рабом, іншого – вільним.

В іншому фрагменті з Геракліта знаходимо:

ὁ θεὸς ἡμέρη εὐφρόνην, χειμῶν θέρος, πόλεμον εἰρήνην, κόρος λιμός· ἀλλοιοῦται δὲ ὅκωσπερ πῦρ, ὁπότεν συμμιγῇ θνώμασιν, ὀνομάζεται καθ' ἡδονὴν ἐκάστου (Heracl. Fr. 67) – Бог – день і ніч, зима й літо, війна і мир, насолода й голод; і все змінюється так само, як вогонь, коли змішується з жертівними пахощами й отримує назву від насолоди від кожного.

Обидва вислови показують, що в давньогрецькій філософії «мир» (εἰρήνη) часто розумівся як протилежність війні, або як стан між битвами / конфліктами, а не лише як абсолютне благо. Тому слово εἰρήνη могло мати значення й «перерва від війни / припинення ворожнечі».

Геродот в «Історії» зазначає: *οὐδεὶς γὰρ οὕτω ἀνόητός ἐστι ὅστις πόλεμον πρὸ εἰρήνης αἰρέεται· ἐν μὲν γὰρ τῇ οἱ παῖδες τοὺς πατέρας θάπτουσι, ἐν δὲ τῇ οἱ πατέρες τοὺς παῖδας* (Hdt. Hist. I, 87) – Бо ніхто не є настільки нерозумний, щоб обирав війну перед миром; бо в мирі сини ховають батьків, а в воєнний час — батьки ховають синів.

За допомогою протиставлення автор підкреслює, що мир (εἰρήνη) – це природний, бажаний стан, у якому події життя йдуть «за порядком» (сини ховають батьків), тоді як війна – це стан, коли природний порядок порушений (батьки ховають синів). Геродот використовує яскравий образ людської втрати, щоб показати цінність миру. Втрати через війну є не просто політичними чи військовими – вони мають глибокий соціальний вимір. У контексті давньогрецької культури, де сім'я, поховання, родинний спадок мали дуже велике значення, ідея поховання батьків втілює традиційний спокійний життєвий цикл і навпаки, ховати синів – символ катастрофи. Таким чином, вислів виконує функцію морального попередження. Вибір війни перед миром – це фактично вибір більшого страждання, болю, порушення порядку.

Арістотель у «Політиці» висловлюється так: *τέλος γάρ, ὥσπερ εἴρηται πολλάκις, εἰρήνη μὲν πολέμου σχολή δ' ἀσχολίας* (Arist. Polit. 7.13) – Бо ж, як уже не раз було сказано, мир – це кінець війни і відпочинок від справ (занять).

Тут εἰρήνη визначається не як активна діяльність чи завоювання, а як стан, який настає після напруги війни і дає звільнення від ἀσχολία (занять, клопотів). Філософ розглядає мир як паузу від конфлікту, як кінцеву мету війни. Тобто війна веде до миру, який є завершенням і відпочинком. У загальній концепції давньогрецького мислення цей вислів демонструє традиційне розуміння миру не лише як позитивного стану, а як «не-війни» або тимчасового припинення ворожнечі. Коли війна припинена – настає мир.

Отже, у класичній грецькій думці мир (εἰρήνη) часто мав двоїсте значення. З одного боку, він означає відсутність війни або припинення ворожнечі, коли мир сприймається як стан між битвами. З іншого боку, мир є уособленням стану спокою, добробуту, нормального життя, коли люди можуть працювати, збирати врожай, жити без страху.

Висновки. Із розглянутих прикладів афоризмів можна дійти висновку про те, що концепт «війна» у давньогрецькій свідомості становить не лише фізичне протистояння двох протилежних сторін, але символічно й метафорично втілює принципи суспільної моралі, соціального порядку й устрою. Вислови про війну виконують низку важливих функцій: ідеологічну – через уславлення мужності й доблесті і виправдання труднощів війни славою переможця; виховну – через ствердження високого подвигу воїна, піднесення його честі й хоробрості; морально-застережувальну – через нагадування про численні втрати, руйнування, біди, які стають неодмінними супутниками війни; філософсько-космологічну – через розуміння війни як принципу світового устрою, в якому неможна уникнути конфлікту протилежностей.

Головними темами й мотивами афоризмів концептуального поля «війна» є честь і доблесть; смерть і перемога в антитезі до ганебного порятунку втечею; мудрість виваженого рішення і правильного слова у протиставленні до сили і зброї; несправедливість як причина війни; життя як метафора боротьби, де саме життя стає війною, а перебування на чужині – випробуванням сили духу; небезпека переоцінювання власних можливостей, марні надії, які ведуть до поразки.

Афоризми досліджуваного концептуального поля «війна» відзначаються короткістю й лаконічністю викладу та емоційною забарвленістю,

акцентуючи увагу на таких почуттях, як гордість, жертвність, страх, застереження. Вислови характеризуються яскравою мовною стилістикою, містять метафори (життя як війна, війна як батько), антитези (життя / смерть, сила / розум, війна / мир, справедливість / несправедливість), персоніфікації абстрактних понять.

Джерелом походження грецьких афоризмів є, з одного боку, народна традиція, яка згодом зазнала переробки в літературних формах. З іншого боку, певні вислови мають безпосередньо літературне походження і є предметом авторства грецьких мислителів різних часів (Геракліт, Геродот, Плутарх).

Можна простежити певні зміни в осмисленні концепту «війна» в різні епохи, що зумовлювалося реаліями самого життя і особливостями соціально-політичного устрою грецького суспільства. Так, у ранній еллінській літературі, зокрема епосі, встановлюються героїчні ідеали війни, підносяться честь і доблесть героїв. Класична доба

додає глибини до осмислення цього важливого концепту: історики й драматурги цього періоду розглядають війну як етичне випробування, важку необхідність з тяжкими наслідками. У грецькій філософській традиції війна подається як абстракція з низкою морально-філософських інтерпретацій.

Таким чином, концепт «війна» у грецькій мові знаходить втілення в широкому спектрі форм словесності – від написів-епітафій в епічній традиції до афористичних висловів усно-народного чи літературного походження. Переважають літературні форми подібних висловів, в той час як народні прислів'я про війну майже не збереглися у своїй оригінальній формі. Це пов'язано як з історико-культурними особливостями, так і з самою природою усної традиції. Вивчення епіграфічних джерел, окремих діалектних джерел фольклорної творчості може допомогти наблизитися до розуміння того, як пересічні греки античної доби сприймали й відображали у слові досвід війни.

Список літератури:

1. Голубовська І. О. Етноспецифічні константи мовної свідомості: автореферат дисертації на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство». Київ : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2004. 38 с.
2. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу. Київ : Логос, 2004. 284 с.
3. Голубовська І. О. Душа і серце в національно-мовних картинах світу. *Мовознавство*. 2002. № 4–5. С. 40–47.
4. Дзюбенко О. Концепт «Розум» у римській та українській лінгвокультурах (паремійний вимір). *Наукові записки [Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського]. Серія: Філологія (мовознавство)*. 2013. Вип. 17. С. 261–266.
5. Лазер-Паньків О. В. Особливості лексичної репрезентації концепту ΣΟΦΟΣ у давньогрецькій мові. *Studia Linguistica: Зб. наук. праць*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. Вип. 8. С. 36–42.
6. Лазер-Паньків О. В. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ: Давньогрецькі прислів'я та приказки: словник-довідник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2015. 447 с.
7. Левко О. В. Соматичні фразеологізми з компонентом ἡ καρδία «серце» у Септуагінті та Новому Завіті. *Studia Linguistica: Зб. наук. праць*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2014. Вип. 8. С. 93–98.
8. Левко О. В. Соматичні фразеологізми з компонентом «серце» у давньогрецьких трагедіях класичної доби. *Studia Linguistica: Зб. наук. праць*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. Вип. 12. С. 64–73.
9. Петришин М. Й. Ментальні концепти в паремійному просторі латинської мови. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 27(3). С. 107–113.
10. Руда Н. Функції протиставлення СВОЇ–ЧУЖІ у воєнно-політичному дискурсі Г. Ю. Цезаря (на матеріалі "Commentarii de bello Gallico"). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. 2025. № 2(38). С. 107–113.
11. Скрипник Ю. С. Вербалізація мегаконцепту ХВОРОБА в латинській мові: автореферат дисертації на здобуття наук. ступеня к. філол. наук : спец. 10.02.14 «Класичні мови. Окремі індоєвропейські мови». Київ : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2017. 19 с.
12. Туренко В. Концепт «Ворог» у давньогрецькій мові: до питання про особливості семантики. *Голоси й відлуння античності. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції до 85-річчя професора Андрія Содомори*. Львів, 2023. С. 72–76.
13. Туренко В. Концепт «ворог» у ранньогрецькій філософії: семантика, термінологія та текстуальний аспект. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. 2025. № 1(37). с. 81–87.

14. Чекарева Є. С. Концепт часу в системі афоризмів латинської мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. серія: Філологія*. Одеса, 2023. Вип. 59. Т. 3. С. 87–91.
15. Чекарева Є. С. Вербалізація концепту війна в лексико-семантичній системі давньогрецької мови. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Київ, 2024. 35 (74) №1. Том 2. С. 15–20.
16. Чернюх-Мацієвська Н. Субконцепт ΝΟΣΟΣ у давньогрецькому філософському дискурсі. *Голоси й відлуння античності. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції до 85-річчя професора Андрія Содомори*. Львів, 2023. С. 77–83.
17. Шовковий В. М. Концепти інтелектуальної сфери людини у давньогрецькій мові. *Studia Linguistica: Зб. наук. праць*. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. Вип. 6. Ч. I. С. 332–337.
18. Grave stele of Arniadas. *Odysseus.gr*. URL: http://odysseus.culture.gr/h/4/eh430.jsp?obj_id=11122
19. Jackendoff R. S. *Semantics and cognition*. Cambridge MA : MIT Press, 1993. 283 p.
20. Jackendoff R. S. *Semantics structures*. Cambridge MA : MIT Press, 1990. 322 p.
21. Jackendoff R. S. What is concept? *Frames, fields, and contrasts. New essays in semantics and lexical organization*. Hillsdale, 1992. P. 191–209.
22. Parke H. W. *Greek Oracles*. Routledge. 1967. 160 p. (Герберт Парк)
23. Rosch E. H. Cognitive representation of semantic categories. *Journal of Experimental Psychology*. 1975. Vol. 104. P. 192–233.
24. West M. L. *Greek Epic Fragments*. Harvard University Press. 2003. 336 p.
25. Wierzbicka A. *Semantics, Culture and Cognition: Universal human concepts in culture-specific configuration*. N. Y., 1992. 487 p.
26. Wierzbicka A. *Emotions Across Languages and Cultures: Diversity and Universals*. Cambridge : Univ. Press., 1999. 362 p.

Chekareva Ye. S. THE CONCEPT OF WAR IN ANCIENT GREEK APHORISTICS

The tendency of modern linguistics to shift its focus from analyzing language as an autonomous system to studying the human being as its creator determines the relevance of research based on materials from different languages. A comprehensive examination of the conceptual sphere (conceptosphere) of modern languages, the systematization and classification of concepts, as well as the diversity of linguistic schools employing their own methodological approaches to concept analysis, all testify to the scholarly significance of linguistic conceptology. The need to introduce modern anthropocentric approaches aimed at exploring conceptual systems at various levels is also becoming increasingly relevant within the field of classical linguistic studies, particularly concerning the Ancient Greek language. One of the key concepts that forms an integral component of the worldview of different nations is the concept of war. Understanding its meaning within each national worldview requires a comprehensive approach that involves historical, religious, and cultural materials. An important role in addressing this issue is played by the study of aphorisms, proverbs, and sayings, which contain information about how this concept is understood by native speakers within both oral folk and written literary traditions. The purpose of this article is to determine the specificity of the representation of the concept of war in Ancient Greek aphoristics, to identify the functions and linguistic stylistics of expressions within the conceptual field “war,” and to achieve a deeper understanding of the role this concept plays in shaping Greek ethno-cultural identity. The study reveals that the origin of Greek aphorisms on the theme of war lies in the oral folk tradition, which was later fixed and reinterpreted in literary forms. Certain expressions have a distinctly literary origin and can be attributed to specific Greek thinkers of various periods. The main themes and motifs of aphorisms within the conceptual field “war” include honor, valor, death, prudence in decision-making, and the idea of life as a metaphor for struggle. Aphorisms belonging to this conceptual field are characterized by conciseness of expression, emotional coloring, and vivid linguistic stylistics.

Key words: concept, conceptual system, concept of war, lexico-semantic system, lexical semantics, aphorism, linguistic worldview, Ancient Greek language.

Дата надходження статті: 28.10.2025

Дата прийняття статті: 20.11.2025

Опубліковано: 29.12.2025